

הפתיחה לאופרה "רוסלאן ולודמילה"

מאת מיכאיל גלינקה

על המלחין

מיכאיל איואנוביץ' גלינקה, בן למשפחה אצילה ואמידה, נולד ב-1804-6-1 ביאלנה שבסביבות סמולנסק, סמוך לנהר הדסנה.

הסביבה המשפחתית החמה ומצבה הכלכלי המשופר סללו את דרכו של מיכאיל הצעיר בלימודי נגינה בפסנתר ובכינור בקרבת ביתו ולחשיפתו לנופי הצליל של מחוז מגוריו. במקביל החל להעמיק ברפרטואר התזמורתי והקאמרי האמנותי בעזרת דודו אפאנאסי, מנצח ומנהל אמנותי של תזמורת מקומית.

בגיל שלוש עשרה נתקבל לפנימייה יוקרתית בסן פטרסבורג; שם המשיך בלימודי נגינה בפסנתר ובכינור, ובמקביל התוודע לתחום הקומפוזיציה.

בשנות ה-20 חילק גלינקה את תחומי עיסוקיו בין משרד פקיד במשרד התחבורה בפטרסבורג ובין לימודי תזמור כעוזר מנצח בעיר נובוספאסקויה.

בית האופרה של סן פטרסבורג הפך במהרה לקרש הקפיצה של גלינקה אל המוסיקה הדרמטית-הבימתית. עם השתקעותה של הפקה אופראית איטלקית בסן פטרסבורג במשך שלוש עונות רצופות, רכש גלינקה יסודות בפיתוח קול, ונחשף לרזי הסגנון האיטלקי.

גלינקה נחשף לתריסר אופרות מאת רוסיני, נשבה בקסמן, ואף הצטרף ללהקה כעוזר המנצח והרחיב את אופקיו בתחום התזמור.

בשנת 1830 יצא גלינקה לאיטליה; את דוניצטי ובליוני הכיר במילאנו, ובהשראת סגנונם חיבר יצירות מחווה על נושאים מתוך אופרות שלהם. הרחבת תחומי הדרמטיזציה והתזמור ברפרטואר הבימתי באה בעקבות שהותו של גלינקה באיטליה.

בשובו מאיטליה הוא התעקב בווינה ובברלין, שם הוא למד מפי זיגפריד דאהן, המורה הנודע לקונטרפונקט. הקשר בין השניים עודד את גלינקה להגשים את שאיפתו בכתיבת אופרות.

בשנת 1835 נישא למריה פטרובנה; כאשר אביו נפטר החליט הזוג לשוב לסן פטרסבורג. גלינקה לאחר מכן התמנה למנהל המוסיקלי של כנסיית החצר.

בשנת 1836 הוא כתב את האופרה "החיים בעד הצאר", השואבת לתוכניה מחיי רוסיה ותולדותיה דרך שפע של נעימות עם ססגוניות. ברוח דבריו "העם הוא היוצר את המוסיקה, בעוד האמן מחברים אותה" הפכה אופרה זו לדגם מוביל בעיני יוצרי המוסיקה הלאומית לאחר גלינקה.

האופרה השנייה, "רוסלאן ולודמילה", הושלמה ב-1842. גלינקה הגדיל לעשות והבליט את הגוונים העממיים – רוסיים על ידי ריקודים קוזאקיים, באלטים ונעימות מזרח-רוסיות.

ב-1844 גלינקה נסע לפריז. שם נפגש, בין השאר, עם ברליוז אשר הושפע עמוקות מתפיסת התזמור שלו. מפריז עבר גלינקה לספרד, בה סייר, טייל ויצר ברוח הרפרטואר הספרדי העממי ששבה את לבו; ביצירותיו הסימפוניות "האוברטורות הספרדיות" ("ליל קיץ במאדריד", חוטה ארגונסה"), נבחנים כל אותם מאפיינים ספרדיים השזורים בהדר ובחן.

גלינקה חיבר מוסיקה קאמרית לרביעיית מיתרים, שלישיית קלרינט, שישיה לכלי מיתר; ריקודים, שירים רבים, שירי מקהלה.

בשובו לרוסיה התמסר ללימוד וחקר המוסיקה הדתית הרוסית. הוא שב לברלין, שהה בקרבת מורו דאהן, ובסיועו המשיך בחקר המוסיקה הדתית. מיכאיל גלינקה נפטר בברלין ב-1857-2-15. בן 53 היה במותו.

מלחיני המחצית השניה של המאה ה-19 חבים לגלינקה את מורשת המוסיקה האמנותית הלאומית, הן בתחום מקורות ההשראה, והן בתחום התזמור, ההרמוניה, הז'אנרים והמבנים. בתקופה שבה האצולה הרוסית דברה צרפתית ושרה איטלקית, חשב ויצר גלינקה בנוף צילי השאוב ממקורות עממיים ומזמורים סלאביים עתיקים.

בעיני צ'יקובסקי, בלאקירב, רימסקי – קורסקוב, ומוסורגסקי, הצטיירה דמותו של גלינקה כחלוץ מקורי ואקלקטי, ספוג ריאליזם ולאומיות מזה ושאיפה לזיכוכך מרבי של המבנה והצורה, מזה.

על האופרה "רוסלאן ולודמילה"

לאחר שהאופרה "החיים למען הצאר" הועלתה לראשונה בהצלחה גדולה (1836), החל גלינקה בתכנון האופרה "רוסלאן ולודמילה"; שש שנים חלפו בין שתי היצירות ושתייהן אכן פרצו את הדרך לתפיסה קומפוזיטורית חדשנית ולהנחת התשתית לאסכולה הלאומית הרוסית, או כפי שהרבה להתבטא: "שאיפתי היא לחבר מוסיקה שבה יחושו בני עמי כבתוך שלהם, ולא יצטרכו עוד להתהדר בנוצות לא להם".

בכורת "רוסלאן ולודמילה" הוצגה בתיאטרון הבולשוי בסן פטרסבורג בשנת 1842. הליברטו התבסס על פואמה אפית מאת אלכסנדר פושקין, בו נעזר גלינקה רבות בראשית עבודתם המשותפת. עם מותו של פושקין - במהלך דו-קרב - המשיך גלינקה את מלאכתו ללא הצמדות אל הליברטו המקורי. הטקסטים הושלמו בעזרת מחברים צעירים, ביניהם וואלריאן שירקוב, נסטור קוקולניק וניקולאי מארקביץ'.

האופרה מתארת את סיפורה של נסיכה צעירה, לודמילה, הנחטפת בידי מכשף זדוני (סצ'רנומור) ביום כלולותיה. בדומה לאגדות עם רבות, אחרי הרפתקאות רבות ומופלאות, ניצלת לודמילה מידיו של המכשף הרע בידי הנסיך רוסלאן, חתנה המיועד.

הפתיחה לאופרה

גלינקה חבר את האוברטורה ל"רוסלאן ולודמילה" במסגרת הצורנית המסורתית של סונטה אלגרו. לכאורה מסגרת זו מפתיעה על רקע המפנה האידאולוגי המוצהר של גלינקה אל עבר תמורות במוסיקה הלאומית; אך למעשה השפעתם העמוקה של היידן, בטהובן, שוברט, ושל מורו הפסנתרן האירי הנודע, ג'ון פילד, נתנה את אותותיה בחיבור הייחודי שיצר גלינקה בין האלמנטים הקלאסיים-המסורתיים עם אלה האופייניים למוסיקה הרוסית, כפי שזה מתבטא בפתיחה ל"רוסלאן ולודמילה".

באוברטורה שואל גלינקה חומרים אחדים מתוך האופרה, כמו לדוגמא, הנושא השני הלקוח מהאריה הנודעת של רוסלאן במערכה השנייה, והירידה הסולמית הכרומטית שבקודה המגלמת את דמותו של המכשף.

מאפיינים בולטים

- אווירה חגיגית
- אופי מלא חייות וסחרור
- טמפו נמרץ, אחיד וקבוע
- תהליכי הסתערות תכופים
- תזמור מבריק, ססגוני וצבעוני
- הנגדה בין רעיונות מוסיקליים בולטים בתחום הכיווניות, הארטיקולציה, הגוון והמהלך הריתמי

המבנה: צורת סונטה - אלגרו

בתצוגה

. מוטיב "פתיחת המסך" בשלוש הכרזות תרועתיות מז'וריות בטוטי; גלים עולים ויורדים משלימים אותן

גל ראשון

Presto ♩ = 135

The musical score is written for five instruments: Violin I, Violin II, Viola, Violoncello (Vc.), and Contrabass (Cb.). The key signature is one sharp (F#) and the time signature is common time (C). The tempo is marked as Presto with a metronome marking of 135. The score shows the first four measures of the piece, with dynamics marked as fortissimo (ff). The Violin I and II parts have a melodic line with eighth notes, while the Viola, Vc., and Cb. parts provide harmonic support with chords and moving lines.

גל שני ושלישי מסתערים בסקוונצות עולות

נושא ראשון המבריק בתנופתו ובמטענו הריתמי, בנוי משתי פסוקיות :
הראשונה הנזרקת מעלה ומתגלגלת מטה מעלה.

הפסוקית השנייה נפתחת בתנועה סינקופאלית על צליל גבוה (על מרווח נונה), מערערת לרגע קט את
הסמטריה ומתאזנת מיד בגלגול מסחרר

הגשר בנוי מהאלמנטים הבאים:
 - גלי כלי הקשת בדימינואנדו ובקראשנדו

Musical score for Violins I and II, Viola, Violoncello, and Contrabass. The score shows a melodic line for the strings with a dynamic marking of *sf* (sforzando) at the beginning.

- צמצום ונפח מרקמי ודינאמי
 - דו- שיח בין כלי הנשיפה מעץ וכלי הקשת

Musical score for Woodwinds (Oboe, Clarinet in A, Bassoon) and Strings (Violins I and II, Viola, Violoncello, Contrabass). The score shows woodwind entries with *mf* dynamics and string accompaniment with *pizz.* (pizzicato) and *arco* (arco) markings.

-"הלמות" הטימפני בתמיכת כלי נשיפה ממתכת-

A musical score for brass and percussion instruments. The instruments listed are A (Alto Horn), Hn. (Horn), D (Trumpet), D Tpt. (Trumpet), Tbn. (Tuba), and Timp. (Timpani). The score is in 2/4 time and features a key signature of one sharp (F#). The dynamics are marked *ff* (fortissimo) throughout. The brass instruments play a rhythmic pattern of eighth notes, while the timpani plays a steady pulse. The score consists of five measures.

. הנושא השני, לירי, שירתי, בלגאטו ובקו מתאר יורד בכלי קשת נמוכים ובבסון, אכן מהווה הנגדה לנושא הראשון בכל מרכיביו.

הפסוקית הראשונה של הנושא השני חוזר על עצמו

A musical score for Bassoon (Bsn.) in 2/4 time, featuring a key signature of one sharp (F#). The score consists of five measures, showing a melodic line with various articulations and dynamics.

הפסוקית השנייה היא מעין תמצית של הרעיון כולו.

A musical score for Bassoon (Bsn.) in 2/4 time, featuring a key signature of one sharp (F#). The score consists of five measures, showing a melodic line with various articulations and dynamics.

הנושא השני לובש ופושט צורה על ידי וואריאנטים, שינויי דינמיקה, מינוריזציה וארטיקולציה מודגשת

Fl.

Ob. 2.

Bsn.

Vln. I

Vln. II

Fl.

Ob.

Bsn.

Vln. I

Vln. II

חטיבת הפיתוח הולכת ונבנית לסרוגין על ידי תרועות "פתיחת המסך" ואזכורי הפסוקית השנייה של הנושא השני וסביבו שובל של "נגיעות" כלי הקשת

Fl.

Ob. dolce.

Vln. I mf

Vln. II mf

Vla. mf

Vc. mf

בעוד לב הפיתוח מצוי סביב הנושא השני, סיומו נאחז חזרה אל גלי הכינורות ומהם ישירות אל הנושא הראשון המתרומם בעוצמה עזה

Vln. I+II
Va+Vc
Cb.

brillante
ff

המחזר מציג בשנית את הסחרור האופייני לנושא הראשון בסביבה עוצמתית עזה. לעומתו הנושא השני מפתיע במרקם השקוף והעוצמה השקטה.

הסחף האופייני לסוף הרפריזה בא לידי ביטוי ב:

חלופה בין מינוריזציה ומז'וריזציה על הנושא השני

תהליכי דינמיקה מצטברים ונרפים

הקודה מעלה את התרוממות הרוח לממד חדש, ובנוף הצלילי העמוס והסוחף מהדהדים הפעם חלקיקי הנושא הראשון ו"הלמות" הטימפני עד תום היצירה.

מעקב בעת ההאזנה:

תצוגה

שלוש תרועות של מקצב נמרץ מכריזות בפורטיסימו כללי על האווירה העליזה והמפעם המהיר של היצירה.

Presto ♩ = 135

Vln. I
Vln. II
Vla.
Vc.
Cb.

בין תרועה לתרועה מפרידים כלי הקשת בגלי שמיניות מהירים.

הגל השלישי של כלי הקשת הולך ועולה ופותח שער רחב לכבוד ההדר של הנושא הראשי

Fl.

הנושא הסוחף והממריא מופיע שנית בכל הדרו, וסימו הפעם פתוח. כלי הקשת מוליכים עוד גל שמיניות מהיר המוביל אל הגשר.

כאן מגנים כלי הנשיפה צלילים ממושכים בכיוון יורד, ממשיך אחריהם החליל בטרייל, התזמורת עונה לו במקצב נמרץ, לפתע בוקעת הלמות הטימפני במוטיב משלו:

Fl.
A
Hn.
D
Timp.

מוטיב של ראש הנושא הראשון חוזר בחיקויים בכלי הנשיפה מעץ, ושוב הלמות מוטיב הטימפני. גל החיקויים נוסף מסתיים בהופעות חוזרות של מוטיב קצבי תקיף, וגל סולמי יורד (בכלי הקשת).

The image displays two systems of musical notation for woodwind and string instruments. The top system includes parts for Flute (Fl.), Oboe (Ob.), Clarinet in A (Cl. in A), Bassoon (Bsn.), and Horn (Hn.). The woodwinds are marked with *mf* (mezzo-forte). The bottom system shows the same instruments, with the woodwinds marked with *ff* (fortissimo). The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and dynamic markings.

שוב חוזרים החיקויים, מוטיב הטימפני, המקצב התקיף והגל היורד. האווירה משתנה לגמרי עם הופעת הנושא השני שמצטיין ברכות ובעדינות, בניגנת כלי הקשת הנמוכים והבסון.

The image shows a single line of musical notation for the Viola (Vla.). The notation is marked with *cantabile*, indicating a slow and expressive tempo. The score includes notes, rests, and dynamic markings.

העוצמה גוברת כשנשמעים שני ווריאנטים קצרים של הנושא השני. אחריהם הנושא חוזר במלואו, הפעם באווירה שונה - בפורטיסימו בניגנת כל התזמורת, ובאופן קצוב יותר. הפסוק השני של הנושא מופיע במינור.

הפיאניסימו הקצוב מאזכר את תרועות הפתיחה, לסירוגין עם גל שקט בכינורות, כך עוד פעמיים. הגל השלישי מתרחב ומתעצם,

Two systems of musical notation. Each system consists of a Clarinet in A (Cl. in A) staff and a Violin I (Vln. I) staff. The Cl. in A part features a series of chords with a descending bass line. The Vln. I part features a melodic line with a dynamic marking of *pp* (pianissimo).

אחר-כך כמה כניסות בווריאנט של הנושא השני, המובילות לתרועות הפתיחה.

Two systems of musical notation for a string quartet. The first system includes Violin I (Vln. I), Violin II (Vln. II), Viola (Vla.), and Violoncello (Vc.) staves. The Vln. I and Vln. II parts have a dynamic marking of *sf* (sforzando). The Vc. part has a dynamic marking of *sf*. The second system includes the same instruments. The Vln. I and Vln. II parts have a dynamic marking of *p* (piano), while the Vla. and Vc. parts have a dynamic marking of *ff* (fortissimo).

אך הן נבלמות מיד ב"נגיעות" פיאניסימו.

Musical score for Oboe (Ob.) and Violin (Vln.). The Oboe part is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature. It features a *pizz.* (pizzicato) marking and a *pp* (pianissimo) dynamic marking. The Violin part is also in treble clef with the same key signature and time signature, marked with a *mf* (mezzo-forte) dynamic. Both parts consist of a series of notes and rests.

שוב נשמעות כניסות בחיקוי של מוטיב הנושא השני, שהולכות ומתעצמות ומובילות למקצב התרועה. ממנה בוקע בפיאנו מחודש גל נוסף של החיקויים, המסתיים במקצב התרועות. נגיעות פיאניסימו, וגל חיקויים נוסף שמתרחב, מתעצם ומסתיים בפורטיסימו במוטיב הקצבי של הנושא הראשי. האווירה משתנה לרגע בצליל ממושך בקרנות יחד עם הנגיעות הקלות. שוב חיקויים ואיתם מוטיב הטימפני פעמיים, אחר-כך בפורטיסימו רמז לנושא הראשון.

Musical score for Flute (Fl.), Bassoon (Bsn.), and Violin (Vln.). The Flute part is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature. The Bassoon part is in bass clef with the same key signature and time signature. The Violin part is in treble clef with the same key signature and time signature. All three parts feature a *ff* (fortissimo) dynamic marking. The Flute and Violin parts have long, sweeping melodic lines with slurs, while the Bassoon part has a more rhythmic, dotted-note pattern.

הרגיעה חוזרת בצליל הקרנות, ובמוטיב הטימפני; אך מיד לאחר מכן צלילי הכינורות מטפסים מעלה תוך התעצמות, עד להצטרפותם של כלי הקשת בגל ענק באוניסון, בפורטיסימו דחוס הזורם בכוח אל המחזור ואל הנושא הראשי.

Musical score for strings (Flute, Violin I, Viola, Cello). The score shows a dynamic build-up from mezzo-forte (mf) to fortissimo (ff). The Flute part is marked *brillante*. The Violin I, Viola, and Cello parts are marked *ff* and *f*.

מחזור

הנושא מופיע בכל הדרו ועוצמתו כמו בתצוגה, חוזר שוב, אחריו מעבר שמובילים כלי הקשת, המשכו בצלילים ממושכים בכלי הנשיפה, טריל בכלי הנשיפה מעץ, תרועות שמובילות הקרנות, מהלך של חיקויים במוטיב הראש של הנושא בליווי מוטיב הטימפני.

Musical score for woodwinds (Flute, Oboe, Clarinet in A, Timpani). The score shows dynamic markings such as *sf*, *dolce*, *mf*, and *f*. The Flute part is marked *sf*, *dolce*, *mf*, and *sf*. The Oboe part is marked *sf*, *dolce*, *mf*, and *sf*. The Clarinet in A part is marked *sf* and *mf*. The Timpani part is marked *ff* and *f*.

מהלך נוסף כזה שמסתיים במקצב נמרץ ושיאו בצליל ממושך בפורטיסימו כללי. גל יורד בכלי הקשת מוליך אל חזרה על צליל השיא. גל יורד בכלי הקשת בפיאנו מכין את כניסת הנושא השני בפיאניסימו ובתיזמור מצומצם ומעודן. הנושא חוזר בשקט במינור, אבל מיד מתפתח קרשנדו גדול, והנושא חוזר במגור במלוא העוצמה והקף התיזמור, ועוד פעם נוספת באותה העוצמה במינור. בבת-אחת חילוף חריף: דו-שיח בפיאניסימו בין כלי הנשיפה מעץ לבין הכינורות חוזר פעמיים. בפעם השלישית הכינורות מפנים אל הקודה.

קודה

הפסוק הראשון (הפותח) של הנושא הראשון במלוא העוצמה חוזר כמה פעמים בחיקויים (בין לבין איזכור לצלילים היורדים בכלי הנשיפה). החצוצרות מריעות ומתבלטות במוטיב ראש הנושא. הופעותיו של הנושא הולכות ו"נקצצות" עד שחלה החשה בקצב, ואז חוזר ומופיע רק המוטיב הראשון שלו, תוך גלי עליה וירידה שוב ושוב, הכל בפורטיסימו של כל התזמורת.

מוטיב הטימפני נשמע לסירוגין עם התרועות ההולכות ומתקצרות; סולמות ממריאים בכלי הנשיפה מעץ, ממריאים בכלי הקשת, ולבסוף הלמות תקיפה של האקורדים החותמים את היצירה.